

ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄСПЛ ЗА І ПІВРІЧЧЯ 2026 РОКУ:

АНАЛІЗ РІШЕНЬ, ЩО
ПРЯМО АБО
ОПОСЕРЕДКОВАНО
СТОСУВАЛИСЯ ПРАВ
ДІТЕЙ

ЗМІСТ

1. ВСТУП

2. Основні тематики та аналіз рішень:

2.1. Право на життя

2.2. Заборона катування або
нелюдського чи такого, що
принижує гідність, поводження або
покарання

2.3. Право на свободу та особисту
недоторканність

2.4. Право на справедливий суд

2.5. Право на повагу до приватного і
сімейного життя

2.6. Право на свободу вираження
поглядів

2.7. Заборона дискримінації

3. ПІДСУМКИ

ВСТУП

Фахівці громадської організації «Стаття 3» системно здійснюють аналіз практики Європейського суду з прав людини (надалі - ЄСПЛ, або ж Суд), приділяючи особливу увагу справам, що стосуються захисту прав дітей.

У першому півріччі 2026 року з 441 рішень, ухвалених ЄСПЛ (зокрема у складі Великої Палати, Палати та Комітету), **28 прямо чи опосередковано стосуються дітей**. Аналіз рішень ЄСПЛ дає змогу оцінити ефективність національних механізмів захисту прав дитини та визначити ключові тенденції і системні проблеми у різних державах.

2. Основні тематики та аналіз рішень:

2.1. Право на життя

Загальна кількість рішень: 3

55046/16 - Справа PETKANYCH AND OTHERS v. UKRAINE

Сутність справи: Справа об'єднала чотири заяви щодо неефективності національних проваджень, пов'язаних із випадками смерті внаслідок ймовірної медичної недбалості. У заяві № 55046/16 серед заявників була неповнолітня донька померлої пацієнтки, 2005 року народження. Її мати померла після госпіталізації та лікування, щодо якого виникли питання про правильність діагностики та надання медичної допомоги. Подальше провадження тривало багато років та супроводжувалося повторними експертизами й переглядами.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 2 Конвенції у її процесуальному аспекті. Суд дійшов висновку, що українські органи не забезпечили ефективного, ретельного та своєчасного розгляду обставин смерті пацієнтів у контексті надання медичної допомоги. Національні провадження характеризувалися надмірними затримками, неодноразовим поверненням справ через недоліки розслідування, втратою медичної документації та нездатністю належним чином встановити істотні обставини справ і можливі помилки під час надання медичної допомоги.

19741/23 - Справа BADI ET BOULAKSIL v. FRANCE

Сутність справи: У липні 2022 року 16-місячна донька заявників І. потонула в басейні під час сімейного відпочинку. Після реанімації її госпіталізували, однак обстеження виявило тяжке ураження мозку, а дитина не відновила свідомість. Лікарі після кількох невдалих спроб екстубації дійшли висновку, що подальше лікування є необґрунтованим, і вирішили припинити життєпідтримувальну терапію. Заявники, батьки дитини, не погодилися з цим рішенням, наполягаючи, що життя дитини навіть із тяжкою інвалідністю є кращим за смерть.

Сутність рішення: Суд дійшов висновку, що Франція не порушила статтю 2 Конвенції. Законодавство Франції забезпечувало належний захист життя дитини, а рішення про припинення життєпідтримувального лікування було прийняте після колегіального медичного розгляду, з урахуванням позиції батьків та найкращих інтересів дитини.

54213/19 та 61041/19 - Справа ROMANI AND CANCELLI v. ITALY

Сутність справи: Справа об'єднала дві заяви щодо тривалості та ефективності цивільних проваджень, пов'язаних із ймовірною медичною недбалістю. У заяві № 54213/19 заявники звернулися до суду у зв'язку зі смертю їхньої матері, яку вони пов'язували з недбалістю медичного персоналу; цивільне провадження тривало 14 років. У заяві № 61041/19 заявник скаржився у зв'язку зі смертю своєї доньки, яка від народження мала вроджені вади серця. Батько вважав, що смерть дитини була пов'язана з неналежним наданням медичної допомоги; відповідне цивільне провадження тривало 16 років і 7 місяців.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 2 Конвенції в її процесуальному аспекті. Суд не оцінював по суті, чи мала місце медична недбалість, а розглядав виконання державою процесуальних зобов'язань щодо забезпечення ефективного розгляду таких справ. Цивільні провадження тривали відповідно 14 років та 16 років і 7 місяців і характеризувалися значними та необґрунтованими затримками. ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди не діяли з належною ретельністю та оперативністю, яких вимагали обставини справ.

2.2. Заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання

Загальна кількість рішень: 7 окремих рішень та 1 рішення, у яких питання заборони катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання розглядалось з іншими статтями Конвенції (розділ 2.5.)

25395/19 - Справа REMEZ v. UKRAINE

Сутність справи: Справа стосувалася неефективності розслідування жорстокого поводження з неповнолітньою заявницею з боку її батька під час невдалої спроби викрадення. Коли дівчинці було два роки і вісім місяців, батько вихопив її з рук бабусі та заштовхнув у припаркований автомобіль, однак перехожі втрутилися та зупинили спробу викрадення. Медичне обстеження виявило у дитини садна та гематоми, які були кваліфіковані як легкі тілесні ушкодження. Поліція відкрила кримінальне провадження, однак неодноразово його закривала через відсутність доказів. Національні суди скасовували такі рішення через недоліки розслідування, а регіональна поліція згодом сама визнала розслідування неефективним і замінила слідчого. Попри неодноразові звернення матері та судові вказівки щодо необхідності проведення процесуальних дій, у вересні 2021 року провадження було остаточно закрито.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції у зв'язку з тривалим та неефективним розслідуванням жорстокого поводження із заявницею. Суд зазначив, що хоча кримінальне провадження було розпочато своєчасно, надалі слідство фактично бездіяло, а численні звернення матері та рішення національних судів не призвели до належного проведення необхідних слідчих дій.

41645/23 - Справа H.D. v. ITALY

Сутність справи: Заявник, неповнолітній мігрант без супроводу з Буркіна-Фасо, після прибуття до Італії був понад п'ять місяців розміщений у центрі Sant'Anna, призначеному для дорослих мігрантів. Він перебував у неналежних умовах, без спеціальних послуг для дітей, у контакті з дорослими особами та фактично був позбавлений можливості залишати центр.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 3 Конвенції, визнавши, що перебування неповнолітнього без супроводу понад п'ять місяців у центрі для дорослих, у неналежних умовах та без послуг, відповідних його віку і вразливості, становило нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження. Крім того, було встановлено порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 3 через відсутність ефективного засобу юридичного захисту.

Суд також встановив порушення статті 5 Конвенції, оскільки позбавлення заявника свободи не мало чіткої та доступної правової підстави, його не було належним чином поінформовано про правові підстави утримання, а судовий перегляд законності позбавлення свободи не був достатньо оперативним.

27737/22 - Справа M.S. AND OTHERS v. ROMANIA

Сутність справи: Мати двох дітей повідомила про фізичне, психологічне та сексуальне насильство з боку батька щодо доньки та фізичне й емоційне насильство щодо сина. Розслідування щодо доньки тривало майже п'ять років. Дитину, яка повідомляла про сексуальне насильство, обстежували в присутності ймовірного кривдника – батька. Соціальні служби та органи розслідування діяли із суттєвими затримками та не вживали належних заходів захисту дітей.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статей 3 та 8 Конвенції щодо обох дітей. Суд дійшов висновку, що органи влади не забезпечили оперативної та ефективної реакції на повідомлення про насильство, яка відповідала б вимогам щодо захисту дітей. Розгляд повідомлень супроводжувався значними затримками, недоліками в роботі експертів і соціальних служб та недостатнім захистом дітей від повторної травматизації. Суд особливо наголосив на стандартах Лансаротської конвенції щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Підкреслено необхідність проведення опитувань дітей спеціально навченими фахівцями, без невиправданих затримок та із захистом від вторинної віктимізації.

35640/22 - Справа X v. GEORGIA

Сутність справи: Заявниця повідомила про неодноразове сексуальне насильство з боку вітчима, якого, за її словами, зазнала у 13-річному віці. Після звернення до поліції було відкрито кримінальне провадження. На початковому етапі слідство проводилося активно, однак з липня 2021 року фактично перестало просуватися і протягом кількох років залишалося безрезультатним. Заявниці не надали статусу потерпілої, унаслідок чого вона не могла повноцінно брати участь у провадженні. Під час розслідування також були проведені окремі слідчі дії, які спричинили їй додаткові психологічні страждання, зокрема гінекологічне обстеження та неналежно сформульовані запитання під час допиту.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд визнав, що в Грузії існувала належна законодавча та нормативна база для боротьби із сексуальним насильством щодо дітей, однак органи влади не забезпечили її ефективного застосування на практиці.

Розслідування тривалий час залишалося безрезультатним, характеризувалося значними періодами бездіяльності, а заявницю не було належним чином залучено до провадження як визнану потерпілу. ЄСПЛ також дійшов висновку, що окремі слідчі дії могли спричинити заявниці додаткові та невинновдані страждання і становили вторинну віктимізацію. Зокрема, Суд не побачив належного обґрунтування необхідності гінекологічного обстеження та критично оцінив запитання про те, чи могла заявниця сама бажати сексуальної уваги вітчима, оскільки таке формулювання могло викликати самозвинувачення та додаткове приниження.

65267/19 - Справа A.N. AND OTHERS v. GREECE

Сутність справи: Справа стосувалася неповнолітніх громадян Афганістану, які прибули до Греції без супроводу дорослих та звернулися по міжнародний захист. Після визнання їх неповнолітніми вони протягом тривалого часу залишалися у центрі прийому та ідентифікації на острові Самос або на прилеглий до нього території, очікуючи переведення до житла, пристосованого для неповнолітніх без супроводу. Умови характеризувалися переповненістю, неналежною санітарією, недостатнім доступом до медичної та психологічної допомоги, харчування, ефективної опіки та захисту від насильства. Щодо частини заявників ЄСПЛ застосував тимчасові заходи за Правилем 39, вимагаючи забезпечити їм належне розміщення.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 3 Конвенції. Суд визнав, що заявники тривалий час перебували в умовах переповненості, неналежної санітарії, недостатнього доступу до медичної та психологічної допомоги, харчування, ефективної опіки й захисту від насильства. ЄСПЛ підкреслив, що неповнолітні без супроводу є особливо вразливою категорією, а їхній вік і відсутність самостійності вимагають спеціального захисту. Попри складну міграційну ситуацію та заходи, вжиті Грецією для покращення системи прийому, держава не забезпечила належних умов для дітей, які вже перебували у центрі. З огляду на тривалість перебування та особливу вразливість заявників Суд дійшов висновку, що такі умови становили нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження.

Щодо інших скарг за статтями 8 та 13 Конвенції Суд не встановлював окремого порушення: частину скарг за статтею 8 заявники відкликали, а щодо решти Суд вирішив, що немає необхідності проводити окремий розгляд.

59809/19, 8034/20, 14407/20, 17008/20 - Справа R.E. AND OTHERS v. ICELAND

Сутність справи: Справа об'єднала чотири заяви щодо розслідування повідомлень про сексуальне насильство в Ісландії. Дві заявниці були неповнолітніми на момент подій. Заявниці стверджували, що поліція та прокуратура не забезпечили ефективного розслідування їхніх повідомлень про зґвалтування та інші сексуальні посягання. Щодо неповнолітніх заявниць окремо порушувалося питання дотримання спеціальних процесуальних гарантій, участі служб захисту дітей, правової та психологічної підтримки.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд визнав, що національне законодавство забезпечувало належну правову основу для захисту від сексуального насильства, а проведені розслідування загалом відповідали вимогам Конвенції. Щодо двох неповнолітніх заявниць Суд встановив, що органи влади застосували спеціальні процесуальні гарантії: їм були призначені представники для захисту їхніх прав, служби захисту дітей були належним чином залучені або повідомлені, а заявницям була доступна психологічна допомога. Суд дійшов висновку, що спеціальні гарантії для неповнолітніх потерпілих були застосовані відповідно до стандартів Конвенції. Попри певні затримки в окремих провадженнях, вони не досягли рівня, який би свідчив про невиконання державою її процесуальних обов'язків. ЄСПЛ також не встановив порушення статті 14 Конвенції у зв'язку із заявленою гендерною дискримінацією.

35767/23 - Справа J.S. v. SLOVAKIA

Сутність справи: Заявниця стверджувала, що тривалий час зазнавала домашнього насильства з боку чоловіка. Їхні двоє неповнолітніх дітей були свідками насильства та під час допитів повідомляли про фізичне й психологічне насильство щодо матері. За висновком психологічного експерта, заявниця та обидві дитини страждали від посттравматичного стресового розладу. Попри значний обсяг доказів, національні суди тричі виправдовували чоловіка.

Справа не стосувалася безпосередньо скарг, поданих дітьми, однак є релевантною для огляду, оскільки двоє неповнолітніх дітей заявниці були свідками домашнього насильства, самі зазнали його психологічних наслідків, а їхні показання та висновки психологічного експерта мали істотне значення для оцінки справи.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції. Суд визнав, що національні суди формалістично оцінили докази, не врахували специфіку домашнього насильства, не провели належного гендерно чутливого та контекстного аналізу і недостатньо врахували показання дітей та висновки експертів. Провадження в судах тривало понад сім років, що не відповідало вимозі оперативності.

Скаргу за статтею 14 у поєднанні зі статтями 3 та 8 Суд визнав явно необґрунтованою та неприйнятною.

2.3. Право на свободу та особисту недоторканність

Загальна кількість рішень: 1 окреме рішення та 2 рішення, у яких право на свободу та особисту недоторканність розглядалося у поєднанні з іншими статтями Конвенції (розділи 2.2., 2.5.)

35454/19 - Справа ÇETİN v. TÜRKİYE

Сутність справи: Заявнику було 14 років, коли його помістили під варту за підозрою у вчиненні збройного пограбування. Він перебував під вартою 10 місяців і 15 днів. Національні суди обґрунтовували його первинне та подальше тримання під вартою характером і тяжкістю злочину, станом доказів, ризиком втечі та впливу на свідків, а також недостатністю альтернативних заходів. Водночас суди не здійснили індивідуальної оцінки цих підстав і не пояснили, чому альтернативні тримання під вартою заходи, зокрема спеціальні заходи щодо дітей, на які посилався адвокат заявника, не могли бути застосовані.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 5 Конвенції через відсутність достатніх підстав для тримання заявника під вартою. Суд зазначив, що національні суди використовували загальні та шаблонні формулювання без індивідуальної оцінки обставин справи та не пояснили, чому альтернативні заходи були недостатніми. Особливу увагу ЄСПЛ звернув на те, що заявнику було 14 років, однак національні суди фактично не врахували його вік, хоча тримання дітей під вартою має застосовуватися лише як крайній захід і протягом якомога коротшого строку.

2.4. Право на справедливий суд

Загальна кількість рішень: 2

70945/17 - Справа B.G. v. France

Сутність справи: У 16-річному віці заявниця повідомила про примушування її до орального сексу 17-річним юнаком. Розслідування за її заявою було закрито, а згодом прокуратура винесла їй застереження у зв'язку з неправдивим обвинуваченням, фактично визначивши її як особу, яка вчинила відповідне кримінальне правопорушення.

Заявниця заперечувала, що її повідомлення було неправдивим, однак не мала можливості оскаржити цей висновок у суді.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 6 Конвенції. Суд зазначив, що заявницю фактично визнали особою, яка вчинила правопорушення, пов'язане з неправдивим обвинуваченням, однак їй не було забезпечено можливості оскаржити такий висновок перед судом. ЄСПЛ також наголосив, що закриття провадження за заявою про зґвалтування через недостатність доказів саме по собі не означає, що повідомлення про сексуальне насильство було неправдивим. У цьому контексті Суд звернув увагу на необхідність належного розуміння сексуальної згоди та недопустимість використання стереотипних уявлень про поведінку потерпілої, зокрема щодо відсутності крику, фізичного опору чи чітко висловленого «ні».

44001/22 та 22881/24 - Справа K.A. v. AUSTRIA

Сутність справи: Заявника було засуджено за багаторічне домашнє насильство щодо дружини та чотирьох дітей. Австрійські суди встановили, що він страждав на тяжкий психічний розлад, який зумовлював високий ризик повторного тяжкого насильства щодо членів сім'ї, та постановили помістити його до судово-терапевтичного центру. Заявник стверджував, що не страждає на психічний розлад, який міг би виправдати примусове утримання. Він також скаржився на порушення права на справедливий суд, оскільки вважав, що не мав належної можливості поставити запитання своїм дітям під час їх допиту, а їхні показання перекладалися йому лише у скороченому вигляді.

Справа не стосувалася безпосередньо скарг, поданих дітьми, однак є релевантною для огляду, оскільки діти заявника були потерпілими від багаторічного домашнього насильства, а показання трьох із них мали істотне значення у кримінальному провадженні.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статті 5 Конвенції. Суд визнав, що національні суди на підставі об'єктивних психіатричних експертиз належним чином встановили наявність у заявника психічного розладу такого характеру і ступеня, що він виправдовував примусове утримання, а також високий ризик тяжкого насильства щодо членів його сім'ї. Необхідність продовження утримання також належним чином переглядалася на підставі актуальної медичної оцінки.

Щодо скарг за статтею 6 Конвенції, пов'язаних із кримінальним провадженням, Суд визнав їх неприйнятними. ЄСПЛ врахував, що троє дітей були допитані як особливо вразливі потерпілі із застосуванням аудіо- та відеозв'язку, а заявник і його захисник мали можливість стежити за допитом і ставити їм запитання. Щодо перегляду законності утримання окремого питання за статтею 6 не виникло.

2.5. Право на повагу до приватного і сімейного життя

Загальна кількість рішень: 13 окремих рішень та 6 рішень, у яких право на повагу до приватного і сімейного життя розглядалося у поєднанні з іншими статтями Конвенції (розділ 2.2., 2.7.)

50181/22 - Справа C.P. v. SPAIN

Сутність справи: Заявниця, вагітна жінка, планувала народжувати вдома за участю акушерки. На 42-му тижні вагітності лікарі встановили підвищений ризик для плода, зокрема ризик гіпоксії та внутрішньоутробної смерті. Суд постановив примусово госпіталізувати заявницю для індукції пологів, якщо це буде необхідно.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що втручання переслідувало легітимну мету захисту здоров'я матері та ненародженої дитини, ґрунтувалося на медичних висновках про високий ризик та було пропорційним. Національні органи належно збалансували право жінки обирати місце пологів і необхідність захисту здоров'я ненародженої дитини.

28322/20 - Справа Y v. SERBIA

Сутність справи: Заявниця, яка перебувала у прийомній сім'ї, втратила контакт зі своїм молодшим єдинокровним братом після його міжнародного усиновлення іноземною родиною. Вона стверджувала, що державні органи не забезпечили збереження сімейних зв'язків між братом і сестрою після усиновлення, що порушило її право на повагу до сімейного життя.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд дійшов висновку, що органи Сербії діяли в найкращих інтересах дитини, яка була усиновлена. Враховуючи потребу хлопчика у стабільному постійному сімейному середовищі, те, що для нього не було знайдено потенційних усиновлювачів у Сербії, та його малий вік, усиновлення за кордон було виправданим. Інтереси усиновлювальної сім'ї та дитини переважали інтерес у відновленні контактів із біологічною родиною. Суд зазначив, що Конвенція не встановлює загального обов'язку держав забезпечувати контакти між усиновленою дитиною та її біологічними братами чи сестрами після повного усиновлення.

24011/23 - Справа BADEA v. ROMANIA

Сутність справи: Заявник, батько 15-річної дитини, ініціював провадження про повернення доньки до Швейцарії, де вона постійно проживала з ним, після того як дитина відмовилася повертатися з канікул, проведених у матері в Румунії. Дівчина пояснювала свою відмову поведінкою батька, страхом і тривогою щодо повернення, а також ризиком повторного самоушкодження. Національні суди відмовили у поверненні дитини, спираючись переважно на психологічний висновок і позицію самої дитини.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд звернув увагу, що відмова у поверненні дитини має ґрунтуватися на належному дослідженні обставин справи та бути достатньо обґрунтованою. У цій справі національні суди переважно послалися на психологічний висновок і позицію дитини, однак не дослідили належним чином зміст її серйозних тверджень щодо поведінки батька та причин небажання повертатися. Вони також не пояснили, яким чином встановлені обставини відповідали виняткам, передбаченим статтею 13 Гаазької конвенції, та чому заперечення дитини виправдовувало відмову у її поверненні. Національні суди не продемонстрували належного балансування між правом батька на сімейне життя та іншими інтересами у справі. Крім того, провадження тривало близько 15 місяців, що не відповідало вимозі оперативності розгляду справ про повернення дітей.

6656/24 - Справа NOVÁK v. THE CZECH REPUBLIC

Сутність справи: Після припинення спільного проживання батьків двоє малолітніх дітей перебували під спільною опікою. Мати без згоди батька та без попереднього судового дозволу перевезла дітей з Брно до Праги, приблизно за 200 км від попереднього місця проживання, та змінила їхню школу. Батько неодноразово звертався до суду з вимогою повернути дітей та встановити спільну або одноосібну опіку, однак національні суди відмовили у застосуванні тимчасових заходів. З часом діти адаптувалися до нового місця проживання, після чого суди надали матері одноосібну опіку, а батькові – право на контакти кожні другі вихідні та під час канікул.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд дійшов висновку, що національні суди не забезпечили справедливого балансу між інтересами батька, дітей та матері. Відмовляючи у тимчасових заходах і відкладаючи вирішення ситуації, суди фактично дозволили закріпитися незаконно створеним матір'ю обставинам. Згодом адаптація дітей до нового місця проживання стала однією з ключових обставин, на яких ґрунтувалася відмова у спільній опіці. ЄСПЛ наголосив, що майбутні відносини між батьками і дітьми мають визначатися з урахуванням усіх відповідних обставин, а не самим лише плином часу, та що незаконне переміщення дітей не повинно створювати переваги для того з батьків, хто його здійснив.

34324/24 - Справа M.A. v. FRANCE

Сутність справи: Мати вивезла 12-річну доньку з Тунісу до Франції. Батько звернувся до французьких судів із вимогою про повернення дитини. Дитина неодноразово заявляла про небажання повертатися до Тунісу, посилялася на страх перед батьком, повідомляла про неналежну поведінку з його боку та просила залишитися у Франції. Французькі суди розпорядилися повернути дитину до Тунісу.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що національні суди не забезпечили належного врахування найкращих інтересів дитини та її чітко висловленої позиції. Хоча дитину кілька разів вислуховували, її думці не було надано належної ваги. Суд також дійшов висновку, що твердження про серйозний ризик для дитини у разі повернення не були належним чином перевірені з урахуванням усіх відповідних обставин та найкращих інтересів дитини.

42101/23 - Справа V.N. AND OTHERS v. SWEDEN

Сутність справи: Заявниками були подружжя та їхні донька і повнолітній син, громадяни Азербайджану. Батькові було відмовлено у дозволі на проживання у Швеції, а щодо нього залишався чинним наказ про депортацію, оскільки влада вважала його загрозою громадському порядку та безпеці. На момент розгляду питання стан здоров'я матері, яка хворіла на рак, значно погіршився, а медичні документи вказували на коротку очікувану тривалість її життя. Заявники стверджували, що видворення батька за таких обставин порушить їхнє право на сімейне життя.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статті 8 Конвенції щодо батька, матері та доньки. Суд дійшов висновку, що національні органи забезпечили справедливий баланс між інтересами сім'ї та інтересами держави щодо контролю міграції і захисту громадського порядку та безпеки. При цьому було враховано, зокрема, інформацію, на якій ґрунтувався висновок про загрозу з боку батька, його міграційну історію, його сімейні, культурні та мовні зв'язки з Азербайджаном, стан здоров'я дружини та становище доньки. ЄСПЛ визнав, що держава не вийшла за межі наданого їй простору розсуду.

15147/23 та 38303/23 - Справа SZELÉNYI AND OTHERS v. HUNGARY

Сутність справи: Справа стосувалася угорської системи «перевірки доброчесності», яка дозволяла таємне спостереження за широкими категоріями державних службовців. Серед заявників були працівники сфери захисту дітей: консультант із усиновлення та опікун дітей. Вони скаржилися, що закон дозволяв застосовувати до них приховане спостереження та інші заходи збору інформації без достатніх гарантій від зловживань і без ефективних засобів оскарження.

Справа не стосувалася безпосередньо прав дітей, однак є релевантною для огляду через професійну діяльність двох заявниць у сфері усиновлення та захисту дітей.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що угорське законодавство дозволяло застосовувати перевірки доброчесності та пов'язані з ними заходи таємного спостереження без достатніх гарантій від зловживань: такі перевірки могли призначатися без належної фактичної підстави, особа не отримувала достатньої інформації про застосовані до неї заходи та не мала ефективного доступу до незалежного органу для їх оскарження. Законодавча система не відповідала вимозі «якості закону» та не забезпечувала обмеження втручання тим, що є необхідним у демократичному суспільстві.

39386/20 - Справа ALTINTOP AND OTHERS v. TÜRKİYE

Сутність справи: Заявники, які перебували у різних в'язницях Туреччини, скаржилися на обмеження побачень та/або телефонних дзвінків із їхніми дітьми шкільного віку у вихідні дні. Адміністрація в'язниць обґрунтовувала такі обмеження безпекою, нестачею персоналу та можливостями установ. Національні суди не побачили порушення прав заявників. Таким чином, справа стосувалася того, наскільки обмеження контактів ув'язнених батьків із дітьми відповідали їхньому праву на підтримання сімейних зв'язків та найкращим інтересам дітей.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції, оскільки обмеження побачень і телефонних контактів ув'язнених із їхніми дітьми шкільного віку у вихідні дні застосовувалися переважно через організаційні можливості в'язниць, без належного врахування права батьків і дітей підтримувати сімейні зв'язки. Національні суди також не провели належної оцінки пропорційності таких обмежень.

52031/21 - Справа N.P. v. SUISSE

Сутність справи: Справа стосується позбавлення заявниці, громадянки Швейцарії, права опіки над її сином та обмеження її особистих контактів із ним. Батько дитини, громадянин Франції, у 2019 році звернувся з вимогою передати йому опіку. Посилаючись на побоювання щодо безпеки дитини, суд тимчасово передав опіку батькові та призупинив контакти матері із сином. Згодом суд дозволив матері обмежені побачення, а в вересні 2020 року вона вперше побачила сина після тривалої перерви. Заявниця оскаржувала рішення, стверджуючи, що воно необґрунтовано розірвало її зв'язок із дитиною, однак швейцарські суди залишили рішення про проживання дитини з батьком у силі, а у 2021 році Федеральний суд визнав, що надалі компетентними щодо спорів про дитину є французькі суди.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив, що Швейцарія порушила статтю 8 Конвенції. Суд зазначив, що рішення про позбавлення заявниці опіки та припинення контактів із сином було прийняте переважно на підставі непідтверджених побоювань, без належного обґрунтування та без розгляду менш суворих заходів. Крім того, мати протягом п'яти місяців була фактично позбавлена контактів із дитиною, хоча медичні висновки не підтверджували небезпеки для сина. На думку Суду, національні органи недостатньо врахували інтереси матері та дитини, а тому процес прийняття рішень не забезпечив належного захисту їхнього сімейного життя.

31423/22 - Справа L.L. AND P.L. v. NORWAY

Сутність справи: Справа стосувалася рішення про заміну перебування доньки заявників у прийомній сім'ї на усиновлення та позбавлення біологічних батьків батьківської відповідальності. Ще під час вагітності матері та після народження дитини норвезькі органи висловлювали занепокоєння щодо її здатності забезпечувати належний догляд. Психологи дійшли висновку, що дитина мала ознаки недостатнього догляду та недостатньої стимуляції розвитку, у зв'язку з чим у п'ятимісячному віці її передали до прийомної сім'ї. Батькам дозволили контрольовані побачення тривалістю одну годину тричі на рік, які згодом збільшили до півтори години тричі на рік. У 2019 році органи опіки ініціювали процедуру усиновлення дитини прийомними батьками. Національні органи дійшли висновку, що повернення дитини до біологічних батьків не відповідало її найкращим інтересам, позбавили заявників батьківської відповідальності та дозволили усиновлення. У 2021 році це рішення було залишене в силі судом, який вважав, що існували винятково вагомі підстави для усиновлення.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що позбавлення заявників батьківської відповідальності та дозвіл на усиновлення їхньої доньки становили втручання у право на повагу до сімейного життя, яке переслідувало легітимну мету захисту здоров'я та прав дитини. Водночас національні органи не навели достатніх підстав для застосування такого крайнього заходу, який остаточно розриває правові зв'язки між біологічними батьками та дитиною. Зокрема, попри участь численних експертів, вразливість дитини та конкретні недоліки батьківських здібностей заявників були визначені недостатньо чітко й послідовно. При цьому кілька експертів вважали, що за умови належної підтримки та супроводу батьки могли забезпечувати належний догляд за дитиною зі звичайними потребами. ЄСПЛ також звернув увагу на дуже обмежений обсяг контактів батьків із дитиною від самого початку її перебування у прийомній сім'ї, що ускладнювало можливість возз'єднання сім'ї. Суд критично оцінив і те, що національний суд враховував ризик майбутніх судових спорів з боку батьків: реалізація біологічними батьками права оскаржувати рішення про опіку чи обмеження контактів є складовою їхнього права на сімейне життя і не може сама по собі використовуватися проти них. У сукупності ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи не навели достатніх підстав для встановлення виняткових обставин, які б виправдовували заміну прийомної опіки усиновленням, а тому втручання було непропорційним і порушило статтю 8 Конвенції.

5769/19 - Справа DOULGERAKIS v. GREECE

Сутність справи: Справа стосувалася тривалості судового провадження щодо опіки над трьома дітьми заявника та його колишньої дружини. На початковому етапі національний суд передав заявникові опіку над старшою дитиною, а матері – над двома молодшими, одночасно визначивши порядок спілкування та надавши матері тимчасове право користування сімейним житлом. Заявник неодноразово звертався до суду з вимогою змінити ці заходи та тимчасово передати йому опіку над двома іншими дітьми, однак його клопотання були відхилені. Згодом обидві молодші дитини переїхали жити до заявника. Після нового звернення суд тимчасово дозволив усім трьом дітям проживати з ним до розгляду справи, однак пізніше частково змінив попереднє рішення: передав заявникові тимчасову опіку над ще однією дитиною, але поновив опіку матері над наймолодшою дитиною, врахувавши її малий вік та емоційну прив'язаність до матері.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції. Проведення щодо опіки над дітьми тривало близько шести років і восьми місяців та охоплювало три судові інстанції, при цьому основні затримки мали місце в суді першої інстанції.

Суд не погодився з аргументами Уряду про виняткову складність справи та істотний внесок заявника у затулювання провадження, наголосивши, що саме на державних органах лежав обов'язок забезпечити особливу оперативність розгляду справ, що стосуються відносин між батьками і дітьми. Особливо значною була затримка майже у два роки після призначення психіатричних експертиз, протягом якої кілька експертів послідовно змінювалися, а суд не забезпечив належного контролю за проведенням експертиз. Після отримання експертного висновку минуло ще близько десяти місяців до ухвалення рішення без належного процесуального обґрунтування такої затримки. ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи не забезпечили необхідної оперативності та ефективності провадження, чим порушили статтю 8 Конвенції.

21480/16 - Справа O.A.G. v. UKRAINE

Сутність справи: У 2015 році заявницю, директорку одеської радіостанції, було взято під варту за підозрою у злочинах проти територіальної цілісності України. Під час тримання під вартою було встановлено, що заявниця вагітна, а у квітні 2016 року вона народила сина. Новонароджений мав тяжкі проблеми зі здоров'ям і потребував лікування у відділенні інтенсивної терапії. З 6 до 26 травня 2016 року заявниця перебувала окремо від дитини, оскільки умови відповідного відділення не передбачали перебування матерів разом із новонародженими. Після переведення сина до іншої лікарні, де їх спільне перебування стало можливим, заявниця знову перебувала разом із ним до свого звільнення. Вона скаржилася, що тимчасове розлучення з новонародженим порушило її право на повагу до сімейного життя.

Сутність рішення: ЄСПЛ визнав скаргу заявниці за статтею 8 Конвенції щодо тимчасового розлучення з новонародженим сином явно необґрунтованою та неприйнятною. Суд врахував тяжкий стан здоров'я дитини та необхідність її перебування у відділенні інтенсивної терапії, а також не знайшов доказів того, що адміністрація СІЗО свавільно перешкождала контакту матері з дитиною. ЄСПЛ підкреслив, що найкращі інтереси дитини мають бути в центрі рішень, які стосуються її здоров'я та розвитку. Після того як спільне перебування стало можливим, заявницю було переведено до лікарні разом із сином.

Окремо Суд встановив порушення статті 3 Конвенції через неналежні матеріальні умови тримання заявниці в Одеському СІЗО та статті 5 Конвенції через недостатнє обґрунтування подальшого тримання під вартою.

3538/21 - Справа Z v. ICELAND

Сутність справи: Заявниця, якій на момент подій було 16 років, повідомила про сексуальне посягання з боку 23-річного чоловіка під час фестивалю. За її словами, вона прокинулася в наметі та виявила, що чоловік торкається її грудей і статевих органів без її згоди. Під час розслідування поліція допитала заявницю, підозрюваного та свідків. Чоловік визнав, що торкався грудей заявниці під одягом, коли вона перебувала у стані сну або напівсну, однак стверджував, що не мав сексуального наміру та припинив контакт, коли помітив її дискомфорт. Прокуратура закрила провадження, дійшовши висновку, що доказів недостатньо для встановлення необхідного умислу на вчинення сексуального домагання.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції у її процесуальному аспекті. Суд визнав, що органи влади не застосували належний підхід, заснований на критерії згоди. Прокуратура зосередилася переважно на тому, чи мав чоловік умисел на сексуальне домагання, не надавши належного значення питанню, чи мав він за обставин справи будь-які підстави вважати, що заявниця дала згоду на такий контакт.

Суд звернув увагу, що чоловік сам визнав, що почав торкатися грудей 16-річної заявниці, коли вона була сонною або напівсонною, без будь-якого попереднього спілкування чи інших ознак її згоди. Вирішальним було не те, що він припинив контакт після того, як помітив її дискомфорт, а те, що сексуальний контакт було розпочато без попередньо вираженої згоди неповнолітньої. Через незастосування такого підходу розслідування не забезпечило ефективного захисту її фізичної та психологічної недоторканності. При цьому Суд не висловлювався щодо винуватості чоловіка.

ЄСПЛ водночас не встановив порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8, оскільки не було достатніх доказів структурної гендерної упередженості або дискримінаційного підходу з боку органів влади.

2.6. Право на свободу вираження поглядів

Загальна кількість рішень: 1

43388/17 - Справа MLADINA D.D. LJUBLJANA v. SLOVENIA (No. 2)

Сутність справи: Словенський журнал «Mladina» у сатиричній рубриці опублікував поруч фотографію відомого політика B.G. та його сім'ї, зокрема трьох неповнолітніх дітей, із фотографією сім'ї нацистського діяча Йозефа Геббельса. Політик звернувся до національних судів, стверджуючи, що така публікація порушила його честь і репутацію. Окремо члени його сім'ї також звернулися до національних судів у зв'язку з цією публікацією: дітям було присуджено компенсацію, а провадження щодо дружини завершилося мировим врегулюванням.

Справа не стосувалася безпосередньо скарг дітей до ЄСПЛ, однак є релевантною для огляду, оскільки у спірній публікації була використана сімейна фотографія політика, на якій були зображені його троє неповнолітніх дітей, а їхні права у зв'язку з цією публікацією захищалися в окремих національних провадженнях.

Сутність рішення: ЄСПЛ встановив порушення статті 10 Конвенції. Суд дійшов висновку, що словенські суди не забезпечили належного балансу між свободою вираження поглядів видавця та правом політика на захист репутації. При цьому Суд наголосив, що в цьому провадженні національні суди мали зіставляти права видавця саме з правами B.G., а не з правами членів його сім'ї, які захищали свої права в окремих національних провадженнях. Національні суди недостатньо врахували ширший політичний контекст публікації, її сатиричний характер, розміщення в сатиричній рубриці та обмежений вплив на аудиторію журналу. За цих обставин втручання у свободу вираження поглядів не було «необхідним у демократичному суспільстві».

2.7. Заборона дискримінації

Загальна кількість рішень: 1 окреме рішення та 2 рішення, у яких питання дискримінації розглядалося у поєднанні з іншими статтями Конвенції (розділи 2.2., 2.5.)

46692/19 - Справа D.A. and R.A. v. THE UNITED KINGDOM

Сутність справи: Мати, яка самостійно виховувала малолітню дитину, та її дитина скаржилися на застосування до їхньої сім'ї обмеження загального розміру соціальних виплат. Одинокі батьки могли бути звільнені від цього обмеження, якщо працювали щонайменше 16 годин на тиждень. Заявниця стверджувала, що через догляд за дитиною віком до двох років та відсутність безоплатного догляду за дітьми такого віку їй було надмірно складно виконати цю умову. На думку заявників, одинокі батьки дітей віком до двох років та самі такі діти перебували у суттєво відмінному становищі порівняно з іншими особами, на яких поширювалося обмеження.

Сутність рішення: ЄСПЛ не встановив порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу та/або статтею 8 Конвенції. Суд визнав, що одинокі батьки дітей віком до двох років та такі діти перебували у суттєво відмінному становищі порівняно з іншими особами, на яких поширювалося обмеження соціальних виплат. Водночас держава мала широке поле розсуду у сфері соціальної та економічної політики. Суд врахував, що вплив обмеження на сім'ї з малолітніми дітьми та найкращі інтереси дитини детально розглядалися під час парламентського і судового контролю, а заявникам були доступні інші форми державної підтримки, пов'язані з витратами на догляд за дітьми. За цих обставин рішення не звільняти цю категорію сімей від обмеження не було «явно позбавленим розумного обґрунтування» і залишалося в межах широкого поля розсуду держави.

ПІДСУМКИ

Практика ЄСПЛ за перше півріччя 2026 року підтверджує особливе значення найкращих інтересів дитини, її вразливості та права бути почутою. Значна частина справ стосувалася захисту дітей від насильства, сімейних відносин, умов утримання та процесуальних гарантій.

ЄСПЛ послідовно наголошував на необхідності оперативних та ефективних національних процедур, належного врахування позиції й психологічного стану дитини, а також застосування спеціальних гарантій для захисту дітей від повторної травматизації.

Водночас Суд оцінював кожну справу з урахуванням конкретних обставин і не встановлював порушення там, де національні органи належно врахували інтереси дитини та забезпечили достатній баланс між конкуруючими правами й інтересами.

Якщо Вас зацікавив цей матеріал і Ви хочете ознайомитися з подібним:

Наша команда регулярно готує правові огляди, статті, аналітичні матеріали та тематичні звіти, спрямовані на глибше розуміння механізмів реалізації та захисту прав дітей.

Ознайомитися з матеріалами можна за посиланням:

- правові огляди: <https://article3.ngo/category/pravovi-oglyady/>
- аналітика та тематичні звіти: <https://article3.ngo/analytics/>
- авторські статті: <https://article3.ngo/avtorski-statti/>

Моніторинг рішень та підготовка матеріалу:

Марта Змисла, Ілаха Гахраманова, Яна Совик

Дизайн:

Ілаха Гахраманова, Яна Совик

Серпень, 2026